Püspöksüveg (mitra)

Textil- és viseletgyűjtemény

Leltári szám:	15532
Készítés ideje:	17. SZÁZAD VÉGE 1885
Készítés helye:	Magyarország
Anyag:	bordázott selyemszövet (ún. selyemripsz)
Technika:	ezüst színű fémdróttal (skófium) hímzett; pamutfonallal hímzett
Méretek:	hosszúság: 84 cm szélesség: 31 cm hosszúság: 46 cm

A mitra a díszes, száraival hátul lecsüngő homlokpántból alakult ki a középkorban. Eleinte egycsúcsú süveg volt, később középen betűrték. A szalag függő szárai megmaradtak. A barokk korban aránytalanul magas lett és dúsan díszítették.

Az itt bemutatott hímzett díszítésű mitra az egyházművészet neves kutatójaként ismert Czobor Béla (1852–1904) gyűjteményéből származik. Czobor, aki papneveldei igazgató, egyetemi magántanár, s egyben a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt, a textilművészetben is jártas volt – Ipolyi Arnold műhímzésgyűjteményének kiállításához írt kalauzt, továbbá a millenniumi kiállításon lévő liturgikus textíliákról összefoglalót.

A kék színű püspöksüveget korábban a 17-18. századra datálták, az újabb vizsgálatok tükrében azonban eredetisége kétségessé vált: a tárgy 2016-ban elvégzett konzerválása során, a mitra szétbontásakor a merevítő kartonbélésen két, eddig ismeretlenül megbúvó felirat vált láthatóvá egy ceruzával, gót betűs kézírással feljegyzett név: "Hermann Svartz (?) 1855" alatta pedig egy másik felirat fekete tintával: "Szét szedte egy hunczut zsidó, össze álította (sic!) 1885. január 7-ikén Alapi Salamon Margit".

Az újonnan felfedezett feliratok megkérdőjelezték a tárgy korát és eredetiségét, s az újabb technikai vizsgálatok is arra világítottak rá, hogy a mitra valójában 19. század végi konstrukció.

A mitra kék színű, bordásan szövött (ún. *Gros de Naples*) selyem alapszövete a 19. század jellegzetes szövettípusa, amit gyakran alkalmaztak különféle viseletek készítéséhez. A püspöksüveget merevítő karton alján és oldalán varrásnyomok láthatóak, amelyek azonban nem rögzítik az alapszövetet, ami azzal magyarázható, hogy a merevítő karton eredetileg egy másik mitra béléseként szolgált. Mindezek a körülmények egyértelműen a tárgy utólagos átalakításáról tanúskodnak.

Ugyanerre világított rá a hímzések vizsgálata is: a mitra felületét díszítő virágtövek kétféle hímzéssel készültek: egy régebbi, fémfonalas és egy újabb, színes pamutfonalas hímzéssel. A fémfonalas hímzés fehér vászon alapra készült kétoldalas laposöltéssel, vékony, aranyozott ezüst drótból, régiesen skófiumból. A fémfonalas hímzéssel készült ornamensek – mintájuk és készítés-technikájuk sajátosságai alapján – eredetileg a 17. század második felében készült úrihímzésű kendő, keszkenő, esetleg úrvacsorakendő díszítőmotívumai lehettek. (Hasonló, ugyancsak aranyozott ezüstskófiummal hímzett motívumok díszítik az óndoi református templomból származó, 1671-ben készült úrvacsorakendőt – ld. itt) A 17. századi mintaelemek gondosan körbevágva kerültek átültetésre a 19. századi selyem alapszövetre. Salamon Margit az átültetett fémfonalas hímzést Huszka József ornamentikai lapjairól ismert motívumokkal egészítette ki, amiket színes pamutfonallal, tűfestéses és bogöltéses technikával kivitelezett.

Salamon Margitról kevés adatot ismerünk. Neve alapján a Fejér megyei Alapon birtokos köznemesi családból származott. A mitrát bizonyosan az 1885-ben rendezett Országos Kiállításra állította össze, nevét a „régi magyar hímzések” kiállítói között említi a tárlatról megjelent Hivatalos jelentés IV. kötetének Műipari régiségek című fejezete is, melynek Czobor Béla volt a szerzője. Gábor Eszter kutatásaiból tudjuk, hogy Salamon Margit és Czobor Béla között igen szoros kapcsolat volt. (Ld.: Gábor Eszter: *Czobor Béla háza a Lendvay utcában*. In. Nulla dies sine linea. Tanulmányok Passuth Krisztina hetvenedik születésnapjára. Szerk. Berecz Ágnes et al. Budapest, 2007. 21–40.) Salamon Margit tíz gyermekével és Czobor Bélával együtt lakott a Lendvay utcai villában, amit az 1875-ben pappá szentelt Czobor végrendeletében a Salamon gyerekekre hagyott, valamint haszonélvezeti jogot is biztosított Salamon

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

Margit számára. A hajadon Salamon Margit gyermekeinek apja tehát minden bizonnyal a jeles egyházfi volt.

Az 1885-ben összeállított mitra szerepelt az 1896. évi Millenniumi kiállításon is, mégpedig Czobor Béla tulajdonaként. Az Ezredéves Kiállítás történelmi főcsoportjának katalógusában 2149. szám alatt rövid leírás olvasható róla: „Infula, kék selyem sokszínű selyem, arany- és ezüsthímzésű virágokkal. XVII. sz. vége. Czobor Béla dr., Budapest”. Czobor külön is megemlékezett a mitráról a kiállításon bemutatott liturgikus tárgyak katalógusában: „Az infulák közül felemlítem... a Czobor Béla tulajdonát képező kék selyem infulát, melynek gonddal készült hímzése aranyszálakkal és sokszínű selyemmel csinos polychrom hatást kelt.” (Dr. Czobor Béla: *Egyházi emlékek a történelmi kiállításon*. Budapest 1898, p. 108.)

Czobor 1904-ben bekövetkezett halálát követően Salamon Margit eladta párja textilgyűjteményét, amit részben az Iparművészeti Múzeum, részben pedig a Néprajzi Múzeum vásárolt meg. Az 1904-ben az Iparművészeti Múzeumba került, mintegy háromszáz darabból álló hímzés- és szövet-gyűjteményről ugyan nem jegyezték fel a leltárkönyvben, hogy azok Czobor Béla tulajdonából származnak, Csermelyi Károlynak a Magyar Iparművészetben 1915-ben megjelent írása azonban nem hagy kétséget efelől: „mint az utóbbi évek egyik legjelentékenyebb szövetvásárlása, megemlítendő az, mely múzeumunkat néhai Czobor Béla kitűnő gyűjteményének birtokába juttatta. E gyűjtemény több mint 200 drb főképpen olasz és francia szövetből áll.” A mitra azonban nem ekkor, hanem másfél évtizeddel később, 1918-ban, a századelőn jelentős textilgyűjteményt létrehozó Balassa Istvánné (1874–1943) ajándékaként került az Iparművészeti Múzeum gyűjteményébe, ahol azt 18. századi tárgyként vezették be a leltárkönyvbe.

A 17. századi elemek felhasználásával 1885-ben alapi Salamon Margit által készített mitra, amely a millenniumi kiállításon autentikus történeti tárgyként került bemutatásra, jól érzékelteti, hogy a 19. század végén a textíliák eredetiségéről, megmentéséről és az ezzel járó javításokról vallott nézetek, különösen a korabeli a főpapi textil- és hímzésgyűjtemények esetében szorosan összefonódtak az "egyházi műipar", főként a liturgikus textíliák megújításának szándékával, s az ezt szolgáló történeti mintakollekciók létrehozásának igényével.

Irodalom

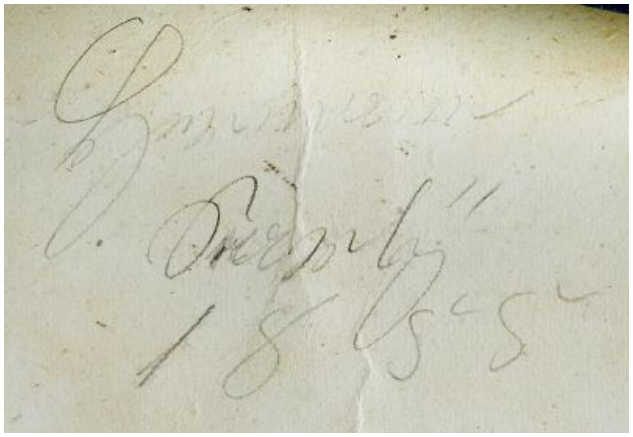
- szerző: Horváth Hilda: *Iparművészeti kincsek Magyarországon*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2000. - Nr. 14.
- Dr. Czobor Béla: *Egyházi emlékek a történelmi kiállításon*. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1898. - 108.
- *Az 1896-iki Ezredéves Országos Kiállítás. A Történelmi főcsoport hivatalos katalógusa*. Kosmos Műintézet, Budapest, 1896. - Nr. 2149. (Czobor Béla tulajdonaként)

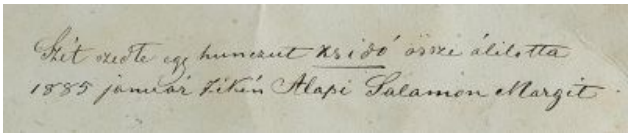

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum